

**Jegyzőkönyv Magyar Színház- és Filmművészeti Szövetség vezetőségének üléséről –
1951. június 4.**

Szövetségi vezetőségi ülés, mely éjjel után egykor ér majd véget, a meg nem tartott Sztanyiszlavszkij-körökről akar intézkedni. Érezhető, hogy mindenki húzza-halasztja a megfoghatatlan feladattal felruházott körök megszervezését. Mindemellett a gyermeket vállaló (kezdő) színésznőkről vitáznak és arról, kell-e meghallgatásra mennie a pályán évtizedek óta dolgozó színésznőknek, ha egy évadot kihagytak. Éjjel felé Gábor Miklós és Horvai összevész.

Jelen vannak: Bálint György, Gábor Miklós, Gáspár Margit, Gyárfás Miklós, Horvai István, Illés György, Kolb József, Ladányi Ferenc, Major Tamás, Máriássy Félix, Simon Zsuzsa, Szendrő Ferenc, Szilágyi Bea, Fenyő Imre

Napirend előtt:

Bálint György: A Sztanyiszlavszkij-körökkel kapcsolatban bejelenteni valóm az, hogy határozat szerint június 8-ig minden színháznak meg kellett volna tartania a Sztanyiszlavszkij-körök első ülését és ez csak részben fog sikerülni. A Belvárosi Színháztól, a Bábszínháztól, az Úttörő Színháztól, a Vidám Színháztól már kaptunk időpontot. A Nemzeti Színház Sztanyiszlavszkij-kör vezetője, Várkonyi elvtárs azt üzenté, hogy feladatának ez idő szerint nem tud eleget tenni, mert az Ifjúsági Színházban rendez. A Honvéd Színház közölte, hogy az ülést a társulat vidéken tartja meg, jelentést majd küldenek. Az Ifjúsági Színház csak bemutatója, június 17-e után tartja meg az ülést. Az Operett Színháztól és a Madách Színháztól még nem kaptunk időpontot.

Major Tamás: A Nemzeti Színház Marton Endre elvtársat jelöli ki a Sztanyiszlavszkij-kör ülés levezetésére és időpontul június 13-át jelöli meg.

Gáspár Margit: Az Operett Színház első Sztanyiszlavszkij-kör ülését június 12-ig megtartja.

Kolb József: Tájékoztatni szeretném a vezetőséget, hogy szombaton este Horváth Ferenc és Révai Dezső elvtársak megtartották beszámolóikat franciaországi útjukról. Előzőleg úgy tudtuk, hogy Révai elvtárs csak hozzászól, a valóságban azonban igen részletes és jó beszámolót mondott, úgyhogy az összejeövetel igen érdekes volt. Mintegy 80-an voltak jelen, de a vezető színészek közül alig néhányan. Nem tudtunk arról, hogy Révai elvtárs ilyen részletes beszámolót tart és ezért a filmgyáriak sem voltak megfelelő számban jelen, de megbeszéltük, hogy Révai elvtárs megismétli előadását a filmgyárban. Hiányolom, hogy a Szövetség vezetősége részéről senki sem vett részt ezen a beszámolón. Javasolom, hogy a jövőben, ha elhatározzunk hasonló előadást, akkor a Szövetség vezetősége azt is határozza meg, hogy a vezetőség részéről kik azok, akik jelen lesznek.

Határozat: Kolb elvtárs javaslatát az ülés elfogadja

Szendrő József: A Szövetség vezetőségének kezdeményezésére pár héttel ezelőtt a Minisztérium összehívott egy értekezletet, hogy tervszerűsítse a szovjet színházi anyagok kiadását. Ezen az értekezleten a Szövetség képviselőjében én is jelen voltam és az értekezlet elhatározta, hogy havonta kiad egy sokszorosított brosúrát 60-80 oldal terjedelemben, melyben az aktuális színházi anyagot kihozzák a dolgozók számára. Az értekezlet határozatot hozott,

hogyan az első brosúra május vége felé jelenik meg. Nem jelent meg és nem tudom mi az oka. Javaslatot teszek, hogy a Szövetség vezetősége forduljon a Minisztériumhoz azzal a kéréssel, hogy mi az oka annak, hogy a brosúra nem jelent meg. A filmanyagról is szó volt olyan formában, hogy a filmnek külön van erre megfelelő kerete és ki is hozzák időről-időre a megfelelő szovjet anyagot.

Létrejött a szerkesztőbizottság és ott a Szövetség is képviselve van Hont elvtárs személyében. Az értekezlet május elején volt.

Bálint György: Érdeklődöm, hogy a Színháztudományi Intézettel kapcsolatos-e? Ma volt egy értekezlet a Főiskolán, ahol beszámoltak erről a kérdéstről. Folyamatban van az ügy, május végén kellett volna megjelenni a brosúrának, de eltolódott egy héttel. Felelős ezért a Színháztudományi Intézet és felső fokon felelős: Háy Gyula.

Határozat: A Szövetség forduljon a Minisztériumhoz és érdeklődjön meg, hogy a brosúra miért nem jelent meg.

Major Tamás: Napirend előtt szeretnék egy elvi kérdést felvetni. A meghallgatások során meghallgattunk egy 17 éves kislányt, aki Rózsahegyinél tanult. Rendkívül módon méltatlankodott, hogy nem minősítettük színészeknek és nem javasoltuk Stúdióba, hanem Főiskolára javasoltuk. Elmondta, hogy a barátnőjét az Ifjúsági Színházban azonnal felvették és Stúdióra ajánlották. Stúdióra ajánlandók nem 16–17 éves gyerekek, hanem tehetséges színészek, akiket még nevelni kell és ezt egy bizonyos korhoz kell kötni. A Szövetségnek figyelmeztetni kell erre a Minisztériumot, mert ez rendkívül veszélyes jelenség. Elterjedt az egész színházi világban, hogy azonnal színházhoz lehet menni és nem kell tanulni. Ez ellen fel kell lépni.

Ladányi Ferenc: Az egyik meghallgatáson egy fiú azt mondta, hogy Makai Margit tanítja négy esztendeje, hogy szakszervezeti vizsgát tehet és azonnal színész lesz. Megdöbbenve hallotta, hogy ilyen vizsga nincs. A fiú beszédtechnikailag kitűnő volt, de mozogni nem tudott. A növendékek a tanításért fizetnek és ez így egy becsapás, lehet-e engedni ezt a becsapást. Tudomásom szerint Makainak 30 növendéke van. Valamilyen felügyeletet kell ezek felett a tanárok felett gyakorolni.

Szilágyi Bea: Meg kell állapítani, hogy a Stúdió megindítása a Szövetség feladata-e. Ha a Minisztérium feladata, a Szövetség mennyiben segíthetné azt? Meg kell tudni, hogy hol lehet Stúdió, kiket lehet Stúdióra felvenni és kiknek kell Főiskolára menni.

Major Tamás: Szilágyi elvtársnő felszólalása helyes. Eddig arról volt szó, hogy a Szövetségnek javaslatot kell tenni a Stúdió tanrendjéről, de nem volt szó arról, hogy hány éveseket lehet a Stúdiókba felvenni és kiket küldjünk Főiskolára. Az olyan színjátszókat, akiket tudunk színházban használni, nem feltétlen szükséges Főiskolára küldeni, a színházban elvégzik a Főiskola anyagát. De ez nem vonatkozhat a mutáló hangú gyerekekre.

Szendró Ferenc: A Szövetség vezetősége foglalkozott ezzel a kérdéssel, de nem ilyen konkrét formában. Úgy gondoltuk, hogy a Sztanyiszlavszkij-körök kérdése fontosabb, mint a Stúdióké. Elővettük a Sztanyiszlavszkij-körök kérdését azzal, hogyha azt lezárjuk, a dramaturgiai továbbképzés és a Stúdiók kérdését vesszük elő. De ha most aktuálissá válik a Stúdiók kérdése, elő lehet venni a Sztanyiszlavszkij-körökkel párhuzamosan, mert fontos a jövő évad előkészítése és a szerződtekkel kapcsolatban. Ezzel a kérdéssel külön összejöveteleket kellene foglalkozni. Az lenne a javaslatom, hogy a Szövetség vezetősége bízjon meg egy-két

elvtársat, akik kidolgozzák ezt a kérdést és javaslat formájában hozzák a vezetőség elé, de már előzőleg adják ki a vezetőség tagjainak, hogy itt megvitathassuk.

Határozat: A Szövetség vezetősége forduljon felterjesztéssel a Minisztériumhoz a korhatár megállapítása végett. A vezetőség nőknél 20 éves, a férfiaknál 22 éves korhatárt javasol. A Minisztérium döntse el, hogy melyik színháznál lesz Stúdió felállítva, mert a jövő szezon előkészítése ettől függ.

Ladányi Ferenc előadja, hogy a növendékek összeházasodnak, részben mint fiatalasszonyok kerülnek a Főiskolára, gyermeket várnak. Előfordul, hogy a növendék félévre is kimarad az oktatásból.

Simon Zsuzsa: Ma Keresztessy Mária közölte velem, hogy 18 éves működése után behívták meghallgatásra. Elmondta, hogy a színészek emiatt fel vannak háborodva.

Major Tamás: A meghallgatás kérdése komplikált kérdés, javasolom, hogy nyissunk vitát. Keresztessy Máriát ismerni kell az igazgatóknak, mert tavaly is játszott. Van egy közvélemény Titkos Ilonával, Patkós Irmával kapcsolatosan és ez nem helyes. Hoztunk a Minisztérium felé egy javaslatot, hogy akiket a különböző bizottságok javasoltak, mégegyszer vizsgáljanak le az igazgatók előtt. Azt hiszem helyes az, ha az igazgatók ismerni akarják azokat, akiket leszerződtetnek. Véleményem az, hogy Titkos Ilona meghallgatása helyes, mert évek óta nem volt színpadon. Ez ellen van egy közvélemény, ami nem helyes, mert tudnunk kell, hogy egy színész hol tart és lehet-e használni. Konkrétan Keresztessy Mária meghallgatása nem helyes, mert tavaly is játszott.

Simon Zsuzsa: A meghallgatás helyes Titkos Ilona esetében, de vannak, akiket minden évben meghallgatnak. Például Szakács Miklósnál nincs szükség arra, hogy meghallgassák. Ezek rossz hírverést csinálnának.

Határozat: A Szövetség a Minisztériumhoz fordul a javaslattal, hogy akik tavaly színpadon voltak, ne kerüljenek meghallgatásra. A Minisztérium személy szerint foglalkozzon minden ilyen esettel, mielőtt meghallgatásra küld egy-egy színészt.

Ezzel a napirend előtti felszólalások véget értek.

Horvai István: Mielőtt hozzá kezdenénk mai ülésünkhöz, javasolom, hogy az semmiképpen sem tartson éjfél után egy óránál tovább, akkor mindenképpen fejezzük be. Mielőtt Major elvtársnak átadnám a szót, kérem a vezetőséget, állapítsa meg a kongresszusi beszámoló harmadik gyűlésének időpontját és a Pártaktíva alakuló ülésének időpontját is. Javaslatom: a kongresszusi beszámoló gyűlés június 23-án, szombaton délután 3 órakor, a Pártaktíva alakuló ülése június 15–18-a között legyen.

Határozat: Horvai elvtárs javaslatát a vezetőség elfogadja.

Major Tamás: Kedves Elvtársak! A múltkori ülésen több elvtárs – Szendrő és Gobbi elvtársak – megemlítették, hogy nem voltak megelégedve – helyesen – azzal, hogy én Horvai elvtárs önkritikájához csatlakozom és nem beszéltem bővebben a kérdésekről. Én a Szövetség munkájával kapcsolatban szeretnék felvetni még néhány kérdést és saját munkámmal kapcsolatban is. Szeretném felvetni azt, amit pozitívumnak látok, és amit hibának látok és szeretnék egyes felszólalásokra válaszolni,

Horvai elvtársat kiegészítve azt kell mondani, hogy ez az önkritika kérdése Pártunk agitprop bizottsága előtt volt és azért mondtam, hogy csatlakozom Horvai elvtárshoz, mert ott erről a kritikáról tárgyaltunk. Tehát Horvai elvtárs az ott kialakult kritikát hozta ide. De ez nem mentesít attól, hogy ne beszéljek bővebben erről a kérdésről.

Szeretnék felvetni először néhány elvi kérdést, ahol pozitívnak találok a Szövetség munkáját és a saját munkámat. Egyik ilyen kérdés az elvi kérdéseknek felvetése a színházi élet frontján, ez vonatkozik a szocialista realista színjátszás kérdéseire. Vonatkozik ezzel kapcsolatosan a különböző ellenséges irányzatok megnyilvánulására. Gondolok itt pl. a szociáldemokraták tevékenységére színházi vonalon. Pártszervezetek kérdése színházi vonalon. Gondolok itt a nehézségek nem vállalásának felvetésére, a kispolgári szellem ellen való harcra. A szektáriánus párttagok és tehetséges emberek egymás közötti harcára, akik színházunkban megnyilvánultak. Azt, hogy ezeket a kérdéseket felvetettük és helyesen vetettük fel és személyemben is helyesen vetettem fel úgy a színházban, mint a Szövetségben, pozitívumnak tartom.

Pozitívumnak tartom, hogy a magyar dráma elhanyagolása után, Simon elvtársnővel való viták után a hibákat igyekeztünk kijavítani és lépéseket is tettünk ezen a téren, a káderek foglalkoztatásával, kettős szereposztásnál. Ezek lennének azok a pozitívumok, melyeket szerettem volna megemlíteni.

A klikk-kérdéssel kell mélyebben foglalkozni. Klikkszerű vezetés az, hogy személyekre korlátozódott a Szövetség vezetése. Ez fennáll. Az én véleményem az ezzel kapcsolatban, hogy ez nagyon helytelen volt. Helytelen volt maga a tevékenység, még helytelenebb volt hatásában. Erről Gáspár elvtársnő beszélt, hogy hogyan ültünk a konferencián, én ezt a képet elfogadom, mint elrettentő körülményt, ahogy nem szabad a Szövetséget vezetni.

A szakmai arisztokratizmussal kapcsolatban, amit Horvai elvtárs elmondott, elfogadom. Valóban nagy igényekkel léptünk fel, hajlandók voltunk ledorongolni az alulról jövő kritikát és megnyilatkozásokat, hajlandók voltunk gyors kritikát gyakorolni. Ezért igazuk van azoknak, akik felszóltak abban az irányban, hogy más az, hogyha spontán alulról nyilatkozik meg a kritika, mintha azt előkészítjük, ahogy a Konferencián történt. Ilyen vitáink voltak Gáspár és Gábor elvtársakkal, megbeszéltük, hogy miről lesz szó és ez eredményezte, hogy spontán vélemények ne jöjjenek ki a Konferencián.

Ebből le kell vonni azt a következtetést, hogy feltétlen arisztokratikus haljam és szellem volt bennünk, amikor vigyázni akartunk arra, hogy ne legyenek helytelen megnyilatkozások legyenek a Konferencián. Így magának az életnek a hangját nem engedték úgy megnyilvánulni, ahogy kellett volna, annak ellenére, hogy a Konferencián elvi kérdések kiejtek.

Már a múltkor elmondtam, hogy Ladányi elvtárs felszólalásában sok helyes dolog volt. Ehhez hozzá kell fűzni, hogy Ladányi elvtárs a Konferencia első napján megkérdezte, hogy kap-e választ felszólalására. Én a választ meg akartam adni, de sok felszólaló jött – ez nem kifogás – valóban mélyebben kellett volna válaszolni, mert tényleg rossz hatást keltett színházi körünkben. Én valóban nem tiltottam le, hogy lapunkban megjelenjen Ladányi elvtárs felszólalása, de nem néztem utána, hogy valóban meg fog-e jelenni. Most hallottam, hogy míg pártiskolán voltam, egyik taggyűlésen a Nemzeti Színházban kijött a kérdés és az egyik elvtárs önkritikát gyakorolt az ügyben, aki átnézte a Konferencia anyagát és nem hozta le, talán irántam való rosszul értelmezett szervilitásból. Ennek ellenére ez nem csökkenti a felelősségemet és nyilvánosan bevallom, hogy nem néztem meg, mi jelenik meg. Minthogy a kritika nem jelent meg első alkalommal és láttuk a hatását, meg kellett volna jelentetni a második alkalommal.

Ami az aktíva megalakításával kapcsolatos kérdést illeti, erre vonatkozólag azt kell mondani, hogy én a magam részéről az aktíva megalakulását mindig sürgettem. Sürgettem egyrészt a Minisztériumban konkrétan Losonczy felé és Horvai elvtárssal is sokat beszélgettünk, hogy miért nem alakul meg az aktíva. Az aktívát vártuk valamennyien, de semmit sem tettünk, hogy megalakuljon, sokat beszélgettünk, de csak beszélgettünk, hogy alakuljon meg. Horvai elvtárs

eljárt a Pártnál ebben az ügyben és beszámolt. Ezt fontosnak tartottam megjegyezni. Itt azért kell önkritikát gyakorolni, mert többször kellett volna eljárni a Párt irányában, de azt hiszem Horvai elvtárs többször el is járt.

Szakítani szeretnék azzal a munkastílussal, hogy ne mozgósítsuk a kádereket, de adjunk ki munkát minél több elvtársnak és pártonkívülieknek és ne ellenőrizzük őket. Ilyenfajta munkastílusban arisztokratizmus van és ez után a kritika után ezzel a fajta munkastílussal szakítani kell. A káderkérdéssel kapcsolatban is még egyszer szeretném hangsúlyozni, hogy volt bennem bizonyos szeszélyesség a Nemzeti Színházban is, ezért javasoltam, hogy a Nemzeti Színház ügyét is hozzuk jobban a Szövetség nyilvánossága elé, mert ezen is javítani szeretnék. Az én szeszélyességem abban nyilvánult meg, hogyha valakinek voltak jó megnyilvánulásai, azt felkaptam, és ha nem fejlődött kellőképpen, elejtettem. Úgy, hogy az emberek egy kicsit beleőrültek ebbe a nevelésbe. Véleményem az, hogy nehéz szocialista realista színészeket nevelni. Továbbra is nem szeretnék úgy javítani ezen a hibán, hogy ne menjenek át nehéz megpróbáltatásokon, akik szocialista realista színészek akarnak lenni, de szisztematikusabb munkát szeretnék megvalósítani és azt hiszem, hogy már meg is indultunk ezen az úton.

Szeretnék itt még felvetni néhány kérdést. A színházi világban, mint már említettem bevezetőben, volt egy szektáns magatartás a kommunista színészek részéről. Ez ellen továbbra is fel kell lépni. Azt hiszem, hogy a mi Szövetségünkben nem dominált ez a szektáns magatartás, annak ellenére, hogy a Konferencia után nem tudtuk a tömegeket mozgósítani, de hogy annak érdekében ültünk volna rá a tagság nyakára, hogy néhány tehetségtelen ember kommunista pártjelvénnel kiszorítson minket ez nem fordult elő. Ez akkor fordult volna elő, ha nem léptünk volna fel ez ellen a magatartás ellen. És mi a jövőben is fel fogunk lépni.

Szendró elvtárs említette azt, hogy tulajdonképpen az egész színházi életben és nemcsak a Szövetségben nyilvánult meg a klikkszellem, és hogy mi Berczeller elvtárral együtt irányítottuk az egész színházi életet. Nekem a véleményem az, hogy nem így történt. De feltétlen hibások és felelősek vagyunk azért, hogy a dolog látszata ez volt.

A továbbiak során, amik itt felvetődtek vádaknak, azokat az intézkedéseket helyesnek tartom, pl. a Központi Műhelyt, amiről Gobbi elvtársnő beszélt. Ez azért alakult, mert az egyes színházaknak nem volt tervező műhelye. Nem lehetett szocialista költségvetés szerint ellenőrizni a költségeket, ma minden színház, beleértve a Nemzeti Színházat is, kénytelen kimutatni, hogy mennyibe kerül a díszlete. Tehát ez az intézkedés azt hiszem helyes volt. Hogy a kivitel milyen, meg kell nézni. A kivitel miatt a Nemzeti Színház sokat szenvedett. Konkrétan ennek az eredménye az, hogy a kisszínházak jobb díszletet kapnak, mint a múltban, a Nemzeti Színház rosszabbat. Azt hiszem, hogy a Központi Műhelyt továbbra is fenn kell tartani, természetesen megbírálván működését és megnézni, mik a hibák a működésben, de a szocialista gazdálkodás másképpen nem képzelhető el. Ezek az intézkedések gyorsan jöttek ki és nyilvánosság elé nem kerültek eléggé megindokolva. De ugyanígy fel lehetne vetni a társulatok megszervezését. Véleményem az, hogy a társulatok szervezése helyesen történt. Amikor arról volt szó, hogy színházak feloszlanak vagy nem oszlanak fel vagy kibővülnek, a legtöbbet panaszkodó színház a Vidám Színház volt. Társulatára azt kell mondani, hogy jó, és egy csomó jó színész van benne.

Feltétlen visszautasítom Szendró elvtárs vádját, hogy ez a klikk arra irányult, hogy akár én egyéni érdekeimet, akár a Nemzeti Színház érdekeit képviselje. Nekünk sok vitánk volt a Minisztériumban és egyebütt és meg kell mondani, hogy egy sereg színészt nem kaptunk meg és le kellett sokat adni. Azt hiszem Szendró elvtárs nem látja helyesen ezt a kérdést. Pl. a Belvárosi Színházban működő Kossuth-díjas Görbe Jánossal nem tudott bánni és hogy „trójai faló”-nak küldtük oda, nem felel meg a valóságnak. Ezeket a színészeket boldogan vesszük vissza és meg kell mondani, hogy nem félünk tőlük, mint ahogy egy igazgatónak elsőrendű kötelessége, hogy a színészeket megnevelje. Szendró elvtársnak is az lett volna a kötelessége,

hogy Görbét megnevelje. Van úgy, hogy sikerül, van úgy, hogy nem. Ebben az esetben nem sikerült és Szendrő elvtárs megválna egyik legjobb színészétől.

Szendrő elvtárs az ellenség befolyását megemlítve azt mondja, hogy az ellenség befolyását látja abban, hogy a tagságtól elszakadtunk. Ebben van igazság, amit meg is említettem. Elszakadtunk valóban, aminek az oka az arisztokratizmus és a klikkszerű vezetés volt, de hogy a tagsággal találkozni akarunk, éppen a Konferencia mutatta.

A magam részéről a Konferencia után nem vettem részt a Szövetség vezetésében, ezt nem mint mentegetőzést akartam felhozni. A Szövetség akkor igyekezett javítani a munkán, amikor a munkabizottságokat elindította. Tovább kell haladni ezen az úton, de én a magam részéről itt az ellenséges befolyás kérdését, polgári csökevényt és *szakmai arisztokratizmust nem látok. Még kevésbé látok ellenséges befolyást a Sztanyiszlavszkij-körök beindításával kapcsolatban.*¹⁰² A Konferencia után első kötelességünknek tartottuk a Sztanyiszlavszkij-körök megindítását. Nem tudom megérteni, hogy ez miért nem történt meg. Itt valóban voltak objektív körülmények. Minisztérium átszervezése stb. A dolog húzódtott. Amikor a pártiskoláról kijöttem, feltettem a kérdést a Minisztérium felé, hogy mi van a Sztanyiszlavszkij-körökkel. Gobbi Hildának igaza van, hogy tavaly legalább működött a Stúdió és az idén nem működik. Ez nagy hiányosság volt, mert a Nemzeti Színházban vannak olyan tagok, akiknek nincs főiskolai végzettségük és azáltal, hogy a Sztanyiszlavszkij-körök és a Stúdió nem működött, vesztettek egy évet. Nem tudnak levizsgázni és ez súlyos dolog. Ilyen pl. Pálos, Rohonczi Judit, Bod Teréz, akiket tavaly felfedeztünk. A Szövetség nem dolgozta ki a Stúdió tanrendjét és a régi formában nem volt értelme felújítani. Ez súlyos hiba volt. De személyemben ebben sem éreztem magam felelősnek, legfeljebb abban, hogy miért nem csináltam nagyobb botrányt ebből az ügyből.

Befejezésül azt szeretném elmondani, hogy szeretnék a cikkemben és a pártaktíva előtt önkritikát gyakorolni Ladányi felszólalása és ezzel kapcsolatban a káderkérdésben. Szeretnék kitérni a ledorongoló kritikára, ami nem annyira itt, mint a Nemzeti Színházban történt. Ahogy átnéztem a Szövetségben elhangzott kritikákat, azt kellett látni, hogy azokban is voltak ledorongolások, de voltak benne elvi kritikák. Egri és Barta-ügynél inkább a módjában látom a hibát, mint a lényegében, de ezzel kapcsolatban is szeretnék önkritikát gyakorolni. Ez a három fő kérdés, amit szeretnék az önkritikában megemlíteni, de szeretném megemlíteni, hogyan akarjuk kijavítani munkánkat és mit tettünk a munkánk kijavítása érdekében.

Horvai István: Az őszi munka elhanyagolásáért teljes egészében én vagyok felelős. Igenis, nem vettem észre az utóbbi időkig azt, hogy az általam elhanyagolt munkámon keresztül hatott az ellenség úgy, hogy bizonyos munkát nem végeztünk el, nem fejlődött a munkánk, aminek az ellenség vette hasznát. Ezért komoly felelősség terhel engem.

Őszi periódusát az én munkámnak a felületesség jellemezte. A *Ljubov Jarovája*¹⁰³ rendezése alatt mindent eldobtam, és minthogy a Szövetségnek vezetősége nem volt, a Szövetség számára is elhanyagolódtak ilyen alapvető kérdések, mint pl. a Sztanyiszlavszkij-kör. Gellért elvtárs ezt már korábban kidolgozta, több alkalommal értekezlet is volt Losonczi szobájában. A *Ljubov Jarovája* rendezése idejében azután minden megszűnt, talán egy alkalommal tárgyaltunk még és utána teljes egészében meghalt, míg az igazgatósági ülésen fel nem vetették.

Az egész vezetőségi munkának ilyen elhanyagolásáért most már inkább érzem a felelősséget, mentségem az, hogy szeptembertől-januárig minden héten szó volt a Szövetség átszervezésének kérdéséről. Major elvtárs Csendes elvtárral beszélt, én két alkalommal bent voltam a Pártban ez ügyben, de amikor aztán nem intéződött a dolog, hagytuk, nem fordultunk

¹⁰² Ezen a helyen egy hosszabb rész van utólag tollal kihúzva és a fent dőlttel jelzett szöveggel, tollal, kézírással kiegészítve.

¹⁰³ Trenyov, Konsztantyin Andrejevics: *Ljubov Jarovája*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. december 21. Rendező: Horvai István.

ismételten erélyesen a Párthoz. Személyekkel, egyes vezetőkkel tartottuk a kapcsolatot, de a Párt szerveivel nem. Ez jellemző művészeti életünkre, Major elvtársra és rám is.

Pár kérdést nem említett Major elvtárs önkritikájában. Az a tehetsége Major elvtársnak, hogyha egy darabból két oldalt elolvasott, már tud következtetni a lényegre, - bizonyos felületességre vezetett. Így például Major elvtárs egy alkalommal Sztálin elvtárs műveiből kiragadott egy részt (az agrárkérdésről) és azt mondotta, hogy ezt mindenütt alkalmazni tudja, egy hétig ebből az idézetből fog „élni”, valóban azután igen sok helyen, különböző problémákkal kapcsolatban, igen jól alkalmazta az idézetet, mégis ez Major elvtárs munkáját felszínessé, rögtönzővé teszi. Még egy pár példa az elmélyültség hiányára. (Major elvtárshoz intézi szavait) Műsorra kerültek a Nemzetiben olyan darabok, amelyeket előzőleg nem olvastál, a *Jövedelmező állásnál* egy vicces szereposztással becsapott a dramaturgia, a *Legény a talpán* előadásával kapcsolatban annak megtekintése nélkül, egy-két újságkritika elolvasása alapján mondottál bírálatot. A bírálatod helyes volt, akik azután megnézték a darabot, egyetértettek Veled, mégis ez a sorokból olvasás, felszínesség, hiba, amely azután jelentkezett a színház vezetésében, a darabrendezésben is.

A kritikával kapcsolatban megemlítem, hogy gyakorlati munkáddal szeretnéd megoldani a dolgokat. A *Bánk bánban*¹⁰⁴ például bebizonyítottad, hogy tudsz tervszerűen dolgozni. Ott voltam az utolsó próbák egyikén és tapasztaltam, hogy világítás, díszlet minden rendben volt, azt hiszem egyik legértékesebb rendezésed a *Bánk bán*, teljesen világosan kihoztad az eszmei tartalmat.

A klikkel kapcsolatban biztosíthatok mindenkit, hogy állandóan olyan célokat akartunk megvalósítani, amelyek előre viszik a magyar színészetet és jobba teszik az előadásokat. Viszont helytelen volt, hogy pl. Major elvtárs most is, amikor többes számban beszéltél, akkor mindig mi kettőnket értettél alatta, holott úgy kellene, hogy ez a „mi” kiterjedjen egész színházi életünkre. Berczeller elvtárs körül klikk azt hiszem nem volt, hiszen helyes az, ha a Színházi Főosztály hozzánk fordul bizonyos kérdésekben, meghallgatja a véleményünket. Ez azt hiszem ezután is így fog történni. A módja volt helytelen ennek a véleménykérdésnek, hogy csak tőlünk kérték és például olyan módon, hogy a Keszeynél¹⁰⁵ ültünk, Berczeller elvtárs elővett egy papírt és megbeszéltük a felmerülő kérdéseket. Ez nem volt pártszerű, ez bohémság volt. A Losonczi-val való klikk is ennek a bohémságnak jegyében zajlott, és ennek a bohémságnak meg kell szűnni.

A nevelésről is beszéltél, színészek neveléséről és igen nagy eredményeket értél el, amikor rendszerint az utolsó próbán, a színészekkel való viharos jelenet gyakran a színész önbizalmának összetörése révén is, kihoztad belőlük azt, amit akartál. El voltam ragadtatva, de mégis az ilyen módszer hasonlít a cirkuszi idomár módszeréhez. A színészek már várják a bemutató előtt azt a napot, amikor majd Major lejön és összevesznek. Nem ez a helyes módszer, nem így kell dolgoznunk. Sok alkalommal Major elvtárs nem tisztáztál elvi kérdéseket, így például a színházigazgatói értekezleten, amikor a Honvéd Színház – Madách Színház kérdése került napirendre, valamennyien úgy vitáztunk, egy vonalba tömörültünk, hogy előzőleg nem tisztáztuk a kérdést.

Gábor Miklós: Horvai elvtárs sokat elmondott, amit szerettem volna elmondani, de egy pár szempontot szeretnék mégis egy kicsit élesebben felvetni, mint Horvai elvtárs. Úgy láttam Major elvtárs önbírálata után, hogy Major elvtárs nincs tisztában azzal, hogy a Párt agitprop bizottságának határozata mit jelent. Egészen furcsa az, hogy Major elvtárs ki nap mint nap lent volt a színészek között, amikor rendezett és játszott, nem vette észre ennek a klikkszerű vezetésnek, magatartásának és egy csomó hibájának hatását és ez a hatás sokkal súlyosabb volt a színészvilágban, mint Major elvtárs látja, úgy látszik még most is. Lehet, hogy ez a klikk

¹⁰⁴ Katona József: *Bánk Bán*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1951. május 30. Rendező: Major Tamás, Vámos László.

¹⁰⁵ Keszey Vince étterme a Rákóczi út 44-es szám alatt működött 1912 és 1949 között.

valóban elvi kérdéseknek az érvényesítése volt, ami a klikk tagjait összehozta és összetartotta. Lehet, hogy ez azonos világnézet miatt volt, ami biztos, hogy nem egészen jó, mint ahogy az agitprop határozat is megállapítja, szakmai arisztokratizmus. De kifelé a színészvilág felé nem ez látszott meg ebből a klikkből. Hatása az volt, hogy nem csak elvi, hanem hatalmi kérdésekről is szó van. Azért volt nagyon súlyos a hatása a klikknek, mert Horvai és Major elvtársakra úgy tekintettek a színészvilágban, mint olyan elvtársakra, akik a Pártot képviselik.

Végeredményében az is kihatott a színészvilágra, hogy ha a minisztériumba mentek a színészek Berczeller elvtárs mellett ott volt Major elvtárs, a Főiskolán ott találták Major elvtársat, a Szövetségben ott találták Major elvtársat. Akár a következő szezon szerződéseiről volt szó, Major elvtársnak szava volt. Azt látták, hogy Major és Horvai elvtársak mindenhol részt vesznek.

Az embereknek nem is volt bátorságuk a véleményüket megmondani nem azért, mert a viták, amik lefolytak meggyőzték volna őket, hogy Major elvtársnak és Horvai elvtársnak igaza van. A nevelő munka olyan gyenge volt, hogy nem nevelt helyes szocialista világnézetű embereket. Megijedtek Major elvtársnak a vitákban jelentkező fölényességétől, megijedtek, hogy nézetük nem lehet eléggé vonalas és nem merték elmondani a kollegák ezeket a kérdéseket, amik Major elvtárs és Horvai elvtárs klikkjére vonatkoztak. Félték, hogy ideológiailag lemaradnak.

Nem bíralták Major elvtársnak művészi produkcióit sem. Major elvtárs Macbeth alakításáról véleményt úgy mondtak, hogy Major elvtársról véleményt mondani merész és bátor dolog. Major elvtárs maga, – ezt többször tapasztaltam – ugyanazt a dolgot, amik vele szemben felmerültek, ha Horvai, Berczeller elvtársak, Gellért vagy felmerült Losonczi részéről is, ha ők bíralták, elfogadta, ugyanakkor¹⁰⁶ nem fogadta el, amikor alulról jöttek. Ez is az arisztokratizmus megnyilvánulása volt, ami összefűzte ezeket az elvtársakat.

Major elvtársnak az a módszere a bírálatnál szemben, hogy Major elvtárs gyakorlatban kijavítja a hibáit, de bátor, nyílt, alapos és részletes önbírálatot nem gyakorol, nem csak most van. A bírálat a Nemzeti Színházban – és ebben nekem is részem van – úgy történt és itt utalok arra a határozatra, amit Major elvtárs is ismer, hogy elmondtunk bizonyos kérdéseket pártszerűen megfogalmazva, de ezeket a kérdéseket nem fejtettük ki. Itt utalok a konferencián elmondott bírálatokra, tömören benne van, hogy Major elvtárs a Nemzeti Színház alapszervezetét lekezelte, benne volt, hogy tervszerűtlen munka folyt, de annak a bírálatnak nem lehetett hatása, mert nem fejtettük ki alaposan, és azok az emberek, akiknek nem volt meg a megfelelő tájékozottságuk, nem értették meg, hogy miről van szó.

Az, hogy Major elvtárs hajlandó volt arra, nem egészen pártszerű kifejezéssel élve – hogy stikában kijavítsa hibáit és nem nyíltan önkritikát gyakoroljon, az azt jelenti, hogy nem becsülte azokat az embereket, akikkel együtt dolgozott és elintézte azt a maga szűk kis körében. Az, hogy Major elvtárs önbírálatának nem volt hatása és nem bíztak abban az emberek, része van, hogy csaknem minden hiba, amiket maga is felsorolt, hogy harcolt az ellenséges nézetek ellen, azok megmutatkoztak másik oldalon saját munkájában. A konferencián gyakorolt önbírálatot, ami tömören megfogalmazta, hogy milyen mulasztást követett el a magyar darabokkal szemben. Ha összevetjük azzal, amit Major és Horvai elvtársak gyakoroltak Hont elvtárral szemben, abban az van, hogy egyik oldalon kifogják a szelet a vitorlából, másik oldalról megállapítják a hibákat.

Az ösztönösség, ami ellen Major elvtárs harcolt a színház szervezeti munkájától a másorpolitikáig, itt is megnyilvánult. Az arisztokratizmus, ami ellen a színészekkel szemben harcolt Major elvtárs, a munkájában megvan. És azt hiszem, hogy a legtöbb hibánál, ami ellen Major elvtárs harcolt, így fennáll. Azt hiszem Major elvtárs még mindig nem kereste meg hibáinak a gyökerét, ami között legfontosabb az, hogy Major elvtársnak a Párthoz való viszonya

¹⁰⁶ A két szó között tollal írt olvashatatlan betoldás az eredetiben.

személyekhez kötött volt. Ami annyit jelentett, hogy Major elvtárs bizonyos személyekkel a Pártban tartott szorosabb kapcsolatot, de nem dolgozott azokkal, akik környezetében dolgoztak.

Major elvtársnál súlyos hibának tartom, hogy nem hitt eléggé az emberekben és fejlődésükben. A kommunisták hisznek az emberek fejlődésében, csak a polgárok pesszimisták és azt mondják, hogy az ösztönök megváltozhatatlanok. Ez komoly hiba és ezt a hibát még nem küzdötte le.

Egész munkájában kapkodás van, felületesség és az elvi kérdések nem alapos tisztázása. Láthatatlanban ítélt darabokról, aminek egyetlen következménye, a tervszerűtlenség a munkában. Ebben látom a súlyosságát a hibáknak és függetlenül attól, hogy Losonczi Géza ott van-e a minisztériumban vagy sem – ezek a hibák olyanok, melyek az ellenséggel szemben folytatott harcban és a közénk furakodott ellenséggel szemben súlyos hibák. Akár magát a klikket nézem, akár a tömegekkel való kapcsolatot, az alulról jövő bírálat meg nem hallgatását, akár a rossz káderpolitikát, akár a rossz kapcsolatot a Párttal, ami személyekhez fűződik, ezek olyan hibák, melyek rendkívül veszélyesek, ha nincs is olyan konkrét eset, mint a Losonczi eset. Meg kell mondani, hogy ezen a területen ellenség dolgozik, abból jöttem rá, mint párttitkár, hogy ezeket a hibákat fedeztem fel a munkámban és abból következtettem arra, hogy itt valóban valahol komoly ellenséget is kell keresni.

Hogy ennek a klikknek volt-e elvi alapja vagy nem? A klikk az olyan, még ha elvi alapja is van és ha nem is tudatos és nem arra alakul, hogy egymás karrierjét előmozdítsák – a klikk végül is mindig személyeskedéseket és személyi kérdéseket szül. Én, mint párttitkár, – amikor nekem említették Major elvtárs hibáit – hosszú ideig azzal kentem el az ilyen bírálatokat, hogy ezek mögött mindig személyeskedés van és van is egy jó adag az kétségtelen. De egész egyszerűen a klikk annyira személyekre korlátozódik, hogy vele szemben a bírálat mindig személyeskedőbb ízű, mint más kérdésekben. Kétségtelen, hogy egy klikk megszüli az emberekben a gondolatot, hogy ezek az emberek, akik egymás között beszélnek meg kérdéseket, olyanokat is megbeszélnek, amikről én nem tudok.

Ha azok a célok helyesek, amikért Major és Horvai elvtársak küzdöttek és küzdenek és amiket Major elvtárs is felsorolt és állítom, hogy túlnyomó részben helyesnek tartom, ha ezek helyesek, akkor Major és Horvai elvtársaknak oda kell menni azokhoz a párttagokhoz és pártonkívüliekhez és nem összetörve őket és nem ezekkel a módszerekkel, még akkor is, ha időleges eredményeket értek is el. A Szövetség elhanyagolt kérdéseit, valamint a bírálatot, önbírálatot felszínen tartva küzdeniök kell.

Azt hiszem, hogy Major elvtársnak, úgy ahogy Horvai elvtárs feltárta a hibákat, így kell feltárni a pártaktíván és a Nemzeti Színházban is, mert mindaddig míg ez nem történik meg és nem látják a színház dolgozói, hogy az elvtársak magatartásukat megváltoztatják, addig míg konkrét, alapos, részletes önbírálatot nem kap a színház közvéleménye, meg fog maradni a kételkedés a színházi világban a klikktagok elvi tisztaságában is és csak a jó önkritika tudja leküzdeni.

A Görbe-kérdést nem látja egészen jól Major elvtárs és szemrehányást tett, hogy miért nem nevelte meg őt Szendrő elvtárs. A helyzet az, hogy Major elvtárs is azért adta át, mert maga sem tudta megnevelni.

Bálint György: Arról az oldalról szeretném megvilágítani Major elvtársnak néhány dolgát, ahogy én kívülről látom. Én is pozitívumnak tartom, hogy a szocdem befolyás ellen harcolt Major elvtárs. Ugyanakkor az Egrei Színháznál voltam főrendező, de nem láttam ennek a harcnak elvi alapját, inkább személyi ellentétet láttam.

Egy alkalommal segítségért mentem Major elvtárshoz és olyankor mentem, amikor Berczeller elvtárs ott volt és felvettem, hogy helyes-e, ha a *Dzsomárt szőnyege*¹⁰⁷ színre kerül.

¹⁰⁷ Rosal, Grigorij Lvovics: *Dzsomárt szőnyege*. Bemutató: Ifjúsági Színház, 1949. december 23. Rendező: Egri István.

Ígéretet kaptam arra, hogy belenyúlnak a kérdésbe, de az ígéretből nem lett semmi. Ez többször előfordult és híre volt a színházi világban, hogy Major elvtárs csak ígér.

Egy régi dologról szeretnék még beszélni, ahol a tárgyalási módban a megfélemlítés és a diplomatisálás módszerét láttam. 1949. augusztus 20-a előtt egy értekezleten Mátrai József, mint újdonsült üzemigazgató fel akart vetni egy kérdést. Major elvtárs azt javasolta, hogy ezt a kérdést tegyék a tárgyalás végére. A tárgyalásnak vége lett és a kérdés megvitatása, megbeszélése elmaradt. Látni való volt, hogy Mátrai nem értette a dolgot, behúzta a nyakát, nem merte újból felvetni a kérdést. Ezt, mint kis példát mondtam el, hogy a tárgyalás módjával is meg lehet félemlíteni kisebb kádereket, és ha esetleg gyengébb tartású az ember, végleg megtörhet.

A Párthoz való viszony kérdésében a következőket mondom: én, mint párttitkár a VIII. kerületi Pártbizottságban titkári értekezleten hallottam, mint rossz példát hozták fel, hogy a Nemzeti Színházban két hónapja nem volt taggyűlés. Az együttműködés hiányát látom ott a párttitkár és a vállalatvezetés között. Meg szeretném említeni, hogy tavaly, amikor Major elvtársnak az a bizonyos összeroppanási esete történt, hogy az egész színházi világ pártonbelül és pártonkívül, rossz színházi pletykamódszerrel tárgyalta azt, de az esetet sehol sem tisztázták hogyan történt, hogyan történhetett, hogy Major elvtárs összeroppan, előadást halasztottak el, mi volt itt a hiba, egyáltalán nem került kritika nyilvánosságra ezzel kapcsolatban. – Kénytelen vagyok összehasonlítani magam velem, aki kevésbé fontos kádernek tartom magam: az én összeroppanásomnál súlyos kritikát kaptam, az helyes is volt, segített a hibák kiküszöbölésében. Hogyan történhetett, hogy Major elvtárs esetében ez elmaradt?

Szilágyi Bea: Nagyon örülök, hogy Horvai elvtárs kiegészítette önkritikáját és mindezeket elmondta. Azt is helyesnek tartom, amit Gábor elvtárs elmondott. De nagyon helytelennek tartom azonban azt a módot, azt az arckifejezést, ahogyan ti Major elvtárs és Horvai elvtárs most Bálint elvtárs kritikáját fogadtátok. Ez is a kritikának a korlátozására vezet és vezetett, a színházak dolgozói nem merték pl. Major elvtársat bírálni, a felszólalások azért maradtak el, mert féltek, hogy gúnyos arccal fogják őket meghallgatni. Major elvtársék el voltak szakadva a színészekről, nem vették észre, de mi, akik apró munkát végeztünk, tudtuk, hogy ez így van. A kritika megnyilvánult, de pletyka formájában és pártszerűtlenné tette még azokat az embereket is, akik jól indultak a Párt felé.

A káderekkel való bánásmód kérdésében hangsúlyozni szeretném, nem szabad a kádereket összetörni, nem helyes a káder felvetése, kiemelése és azután magára hagyása. Ti nem szerettétek kellőképpen a kádereket. Helyes, hogy Horvai elvtárs felvetette a bohémkérdést, a kocsmában való döntést, talán azt sem tudjátok, hogy a színészek úgy érezték, hogy a Keszeiben döntenek sorsuk felett. Ez nem volt hasznos, nem volt építő rájuk nézve.

Horvai elvtársról, amikor visszaérkezett a Szovjetunióból, a rendezők igen sok segítséget vártak és e téren sokan csalódtak. Én személyileg minden segítséget megkaptam Horvai elvtársról, amikor kértem, de tudnia kell Horvai elvtársnak, hogy nagyon sokan csalódtak ezen a téren. (Horvai ingerülten közbeszól: hát ez nem lehet... neveket kérek, ki volt az, aki mondta?) Többen. (Horvai: konkrétan neveket kérek!) Konkrétan Katona Feri tudom úgy hirtelenében megemlíteni, aki mondta nekem, hogy kért segítséget, de nem kapott. (Horvai: hallatlan!)

Helyesnek tartom, hogy az ellenség kérdését felvetette Horvai elvtárs és ebben a vonatkozásban a túlterheltségről szeretnék beszélni. A túlterheltségnél is meg kell nézni az ellenséges befolyást. Így túlterhelni, ahogyan az történt, az ellenség malmára hajtja a vizet. Aktívát kell kinevelni a túlterheltség megszüntetésére, bízni kell az emberekben és segíteni őket. Nem azt akarom mondani, hogy minden tehetségtelen ember komoly szakmai megbízást kapjon, de azt szeretném, ha az agitprop-bírálatot megtisztelésnek tartanánk, megtisztelésnek, hogy egy ilyen fontos szerv, így foglalkozik munkánkkal. Ez a kritika kell, hogy segítse Major

elvtársakat további munkájukban és ezáltal segítsen valamennyiünket továbbfejlődésünkben, hogy jól meg tudjuk állni helyünket.

Szendró Ferenc: A Művészeti Dolgozók Szakszervezetével kapcsolatban hozott határozat egy pár pontját szeretném megemlíteni. Ez a határozat megállapítja, hogy a Minisztérium felelős a közte és a Szakszervezet központja között lévő egészségtelen kapcsolatért, azért a rossz viszonyért, ami kialakult, a Szakszervezet és a Minisztérium között és felelősek, hogy a Szakszervezet nem kapott megfelelő támogatást. Ezt a felelősséget szeretném kiterjeszteni a Szövetségre is és ebben Major elvtárs és Horvai elvtárs is felelősek.

A Minisztérium színházi főosztályán több alkalommal vettem részt olyan értekezleten, ahol a Szakszervezet munkája megvitatásra került. Beleestünk abba a hibába, hogy a Szakszervezet munkáját lebecsültük és úgy tekintettük a Szakszervezetet, mint valami szükséges rosszat, amit meg kell tűrni, nem tettük meg, hogy segítettük volna a Szakszervezetet és a Szövetség vezetősége nem igyekezett javítani ezen a helyzeten.

Nekem az a javaslatom, hogy a Szövetség foglalkozzék ezzel a kérdéssel konkrétan, hogy hogyan tudjuk nemcsak a Szövetség viszonyát a Szakszervezethez megjavítani, hanem az egyes színházak viszonyát a Szakszervezethez, mert ez a rossz és helytelen viszony igen nagy mértékben elromlott. Ebben az évben a színház dolgozói között egy teljesen helytelen és politikailag hibás nézet alakult ki és feltétlen az ellenséges befolyást kell látni, hogy a színházak dolgozói elidegenedtek a Szakszervezettől, holott minden erőt meg kellett volna ragadni, hogy jó viszonyt alakítsunk ki a Szakszervezet felé. A SZOT-határozat rámutat arra, hogy a Szakszervezet milyen hibákat követett el és azt nekünk nemcsak kritikailag kell fogadnunk, hanem segíteni kell. Javasolom, hogy a Szövetség vezetősége elvi szempontból foglalkozzék ezzel a kérdéssel is.

Kolb József: Helyeslem Szendró elvtárs felszólalását és olyan módon javaslom a Szövetség részéről ezt a segítséget, hogy a Szakszervezet a Szövetség vezetősége elé jön egy javaslattal és azt tárgyalja le a Szövetség. (A szakmai továbbképzés és az ideológiai képzés kérdéseiről szó a javaslatban.)

Horvai István: Ma, amikor ide jöttem, jól éreztem magam, úgy éreztem, hogy már leráztam ezt a kérdést magamról, súlyos válságban voltam – nemcsak ezzel a kérdéssel kapcsolatban – és úgy éreztem, elintéztem, megoldottam. Most Gábor elvtárs és Szilágyi elvtársnő felszólalásának néhány pontjában úgy érzem, hogy a kérdés túlhajszolása merült fel. Bűnszövetkezetnek érzem magam, holott a legtisztábban dolgoztam a Szovjetunióból hazatértem óta. Ha személyes érdekből bármit is el akartam volna érni, akkor ezt is nyíltan elmondottam volna, de ilyen nem volt.

A Szövetség munkájával kapcsolatban rengeteg hiba valóban fennáll, de nem szabad úgy tekinteni a Szövetséget, mint egy 10–15 éve fennálló szakszervezetet. Nézzük meg, a Szovjetunióban milyen bírálatot kaptak a Szövetségek, még nemrég is. Nem lehet egy induló Szövetséget úgy bírálni, mintha egy már kialakult szervezet lenne. Alaptalannak tartom azt, hogy én nem segítettem volna, amikor hozzám fordultak. Katona Ferenc esetében ilyenről nem tudok. Ő megírt egy kritikát a *Ljubov Jarovájáról*, ami igen helytelen volt és ezt megmondtam neki. Utóbb eljött az Úttörő Színházba, hogy az ottani előadásról kritikát írjon, kérdezte, hogy én milyen hiányosságokat látok az előadásban és azután ezeket, amiket én elmondtam neki, kritikájában felsorolta. Nem tudom ezek után mi adott okot nála az elégedetlenségre.

Szilágyi Beának azt a megjegyzését, hogy milyen arccal fogadjuk a kritikát, elfogadom, ez igen helyes megállapítás volt.

Gábor Miklós: A hatalom kérdését úgy vetettem fel, hogy nektek látni kellett, hogy nemcsak a Szövetség vezetőségének kérdéséről van szó, hanem olyan kérdésekről, ami egész színházi életünkben érződik. Ez a törvényszerű velejárója annak, hogy ti egymás között dolgoztatok. Az, hogy Berczeller a Színházi főosztályon volt, ahol döntöttek, hogy ki lesz jövőre igazgató és ki, melyik színházhoz fog szerződni. Berczeller elvtársat ott látták veled és Major elvtárssal tárgyalni, ebből született az, hogy az emberek arra gondoltak, hogy beszéljük meg a kérdéseket. A félelemben benne volt az is, hogy féltek tőletek, hogy a következő évben hova fognak szerződni és milyen társulata lesz Major elvtársnak és Horvai elvtársnak.

Ladányi Ferenc: Kezd a vita elhúzódni, engedjétek meg, hogy elmenjek, reggel 6 órakor a filmgyárban kell lennem.

Gáspár Margit: Ez az egész azt bizonyítja, hogy nincs gyakorlatunk a kritikában. Az utolsó negyedórán lecsúszunk az elvi síkról és személyeskedésre csúszott, legalábbis hangban. A legnagyobb hibát abban látom, hogy amikor Horvai elvtárs rendkívül őszinte és becsületes kritikát gyakorolt, annak részleteibe kapaszkodtak bele az elvtársak. Nem lehet egy ilyen komoly és mély önkritikára így reagálni! Nem hiszem, hogy a jelenlevők között van valaki, aki nem érezte volna, hogy ez a becsületes, mély önkritika azt jelenti, hogy az ember a hibákat maradéktalanul fel akarja számolni és becsületesen tovább akar menni.

Szilágyi Bea: Nem szeretnék Horvai elvtárssal vitatkozni, de talán nem hallották és nem vették észre, hogy mind a ketten úgy kezdtük Gábor elvtárs is és én is, hogy mennyire örülünk, hogy Horvai elvtárs önkritikáját kiegészítette és mi csak kiegészíteni akartuk azt és hozzá akartunk járulni a hibák felvetésével ahhoz a munkához, amit Horvai elvtársnak el kell végezni. Igenis azzal kezdtük mind a ketten, hogy mélységesen egyetértünk Horvai elvtárssal. Mi szeretnénk volna elmondani, ami alulról nyilvánul meg. Nem a Szövetség munkája felé akartam kritikát gyakorolni, mert a Szövetség munkája lényegtelen volt. Sokkal lényegesebből a szerződésekről volt szó és úgy érezték az emberek, hogy az életükről ti döntötök. Nem tudom felsorolni kik mondták. Senki nem azt mondta, hogy Major elvtárs és te autót vettetek, hanem az saját életükről volt szó, amiről úgy érezték, hogy ti döntötök.

Major Tamás: Horvai elvtárs kritikáját teljes egészében ezekkel a konkrét példákkal együtt elfogadom. Az elméleti képzéssel, darabok nem olvasásával, színházlátogatással kapcsolatban nemcsak elfogadom, de köszönöm is és azt nyilvánosságra is fogom hozni. Bohémsággal kapcsolatban, cirkuszidomár dologgal kapcsolatban szeretnék néhány szót szólni, éppen a *Bánk bánnal* kapcsolatban. Nem helyes a cirkuszidomárság. Ezt is ki kell hozni, de ezt is fejlődésébe kell nézni. Másképpen kell ma rendezni (és a főhibát ott látom, hogy korábban kellett volna rájönni), másképpen kell rendezni, mint két évvel ezelőtt. Más a harc a színészekkel elvi kérdésekben és mások az eszközök. Ki akarom fejteni, hogy nem szabad a ló másik oldalára átesni. A *Bánk bán* előadásnak pl. egész világnézete és egész eszmei tartalmára döntő, hogy a Bánkot alakító színész hogyan mondja el az első három mondatot, mikor bejön a színpadra. Ha ezt jól el tudja mondani, akkor megvan a darabnak az eszmei tartalma. Nem sikerült. Ha átesünk a ló másik oldalára és nem állunk ki keményen, az nem helyes. Nem azért mondom el, mintha helyeselném a cirkuszidomár módszert, de nem szeretném, ha pacifizmus jönne ki tisztázatlan elvi kérdésekkel kapcsolatban.

Valamennyien beleestünk abba, hogy a Madách Színházat kiszemeltük, mint megszüntetendőt. Itt azt kell mondani, hogy annak ellenére, hogy helytelen volt az elvi vonal, határoztunk.

Gábor elvtárs felszólalásával kapcsolatban azt szeretném elmondani, amivel nem értek egyet. Azt mondja, hogy a Minisztériumban, Főiskolán, Szövetségben, mindenütt ott találunk.

Akármennyit beszélünk a túlterheltségről, azt kell mondani, hogy továbbra is ott találnak majd és igyekezni fogunk jól dolgozni.

És ezt az irántunk megnyilvánuló félelmet, az alulról jövő kritika hiányát és ennek következtében a pletyka kifejlődését nagyon elítélendőnek tartom, de úgy veszem észre, hogy az elvtársak sokszor kerülnek az ilyen pletykák uszályába. Olyan dolog ez, mint pl. említettük a mai ülés elején, hogy a Keresztessy Máriát meghallgatásra hívták be, akkor egész csomóan azt hirdetik, hogy az ismert színészeket általában, feleslegesen meghallgatásra hívják be. Sok olyan alulról jövő hang és pletyka is hallatszik, amelyek a Minisztérium és a Szövetség helyes intézkedéseivel állanak szemben. (Pl. az államosítással, vagy a műsorpolitikával kapcsolatban.) Van olyan vélemény is, hogy ledorongolás az, hogy ezekben a kérdésekben keményen képviseltük a Párt helyes vonalát. – De mi azt a jövőben is határozottan fogjuk képviselni.

Gábor elvtárs felszólalásában ellentmondások vannak. Én nem tartom hibának azt, hogyha egy kritika után hozzáfogunk a hibák kijavításához. Az, hogy Losonczy elvtárs megkérdézt bennünket a különböző kérdésekkel kapcsolatban, ugyanúgy megkérdézt bennünket Erdei elvtárs is. Amióta megállapodtunk abban, hogy ne egyesek vezessék a színházi életet és legyenek tanácsadók, azóta én és Horvai elvtárs is egyebet sem teszünk, mint külön-külön tanácsot adunk és ez a jövőben is így lesz: ha megkérdéznak, elmondjuk véleményünket. Természetesen törődni kell a közvéleménnyel, nem kell Keszeynél tárgyalni a dolgokról. Legjobb tudomásom szerint a múltban sem Keszeynél beszéltük meg, hogy kiket szerződtetünk, de ez lehetett a látszata és ez helytelen volt, bohém volt, polgári volt.

A Pártszervezethez való viszony kérdésében azt kell mondani, hogy én a mi Pártszervezetünknel sokat dolgoztam és szeretnék továbbra is dolgozni. Igyekszem a tömegektől a Pártszervezeten kívül sem elszakadni és változtatni azon, amit Horvai elvtárs említett, hogy a kapcsolatot személyekkel tartottuk és többet mentünk a Minisztérium felé, mint a Párt szervei felé.

A káder-kérdés vonalán komoly munkát indítottunk el és annak eredménye is van. A káderpolitikám szeszélyességét bíraltam, ezt komolyan tettem, ezen változtatni akarok és már változtattam is, de ez a káderpolitika nem volt eredménytelen. Egy sereg káder nevelődött és ha kijavítjuk a hibákat, még több káder fog nevelődni.

Az ellenség kérdéséről. Ezen a területen ellenség dolgozott és dolgozik, erre rájöttem. Minden megnyilvánulása ellen igyekszünk fellépni és az egyik megnyilvánulása az ellenségnek az, hogy nem hajlandó a nyilvánosság elé állni, hanem pletykál és ez színházi életünkben most is megnyilatkozik.

Bálint elvtársnak azt válaszolom, hogy Egrivel semmi személyes ellentétem nem volt, hanem első pillanattól kezdve úgy tekintettem őt, hogy a szocdem kultúrpolitikájának lefőbb funkcionáriusa volt, akkor, amikor pl. úgy akarták szétválasztani a színházakat, hogy „ha a Nemzeti Színház kommunista, akkor az Opera legyen szocdem”. Elvi vitám volt akkor Egrivel, most nincs vele semmi bajom. Az összeroppanással kapcsolatban: a *Macbeth*¹⁰⁸ nem volt jó alakítás, azt én is tudom.

A Szakszervezettel kapcsolatban: a Szakszervezetet segítettük bírálattal, egyébként nem. Rossz volt a viszonyunk a Szakszervezet megalakulása óta. A Szakszervezetben volt egy helytelen szektaszellem, amelynek képviselője leginkább Dalos Ágnes volt. A Szakszervezethez való viszonyunk Pártunk bírálata alapján fejlődik, de ez a viszony a Szövetséggel és a színházakkal kapcsolatban nincs még tisztázva és ezért Szendrő elvtárs javaslatát helyesnek tartom.

Mindezek alapján igyekszem konkrétábbá tenni a kritikát és önkritikát és mindezt meg fogjuk beszélni az Aktíván.

¹⁰⁸ Shakespeare, William: *Macbeth*. Bemutató: Nemzeti Színház, 1950. április 22. Rendező: Rátai Dénes.

Kolb József: A Szaktanács foglalkozott a Szakszervezet munkájával és komoly bírálatot gyakorolt. Apró elvtárs azt mondotta, hogy a tagság hogyan fogadja majd a bírálatot, az attól függ, ahogy mi kivisszük a kérdést. Ha mi ténylegesen mély, őszinte önbírálatot gyakorolunk, akkor nagymértékben fel fog lendülni a munka is. A most felvetett kérdéseket frissen kell tartani az őszi évad megindulásáig, hogy akkor is serkentőleg hassanak.

Horvai István: Vannak karrierista elemek és amikor meghallják, hogy Major és Horvai ellen bírálat készül, akkor azt mondják „gyerünk! Rajta...”. Ezért, Szilágyi elvtársnő, fontos, hogy minden véleményt úgy hozzunk egymás elé, hogy magunk is megszűrjük. A véleményeket össze kell gyűjteni és megállapítani, hogy a te tapasztalatod is ez volt-e. Csak ilyen mérlegelés után alakítsunk ki véleményt.

Szilágyi Bea: Amit elmondtam, mindezt kötelességemnek tartottam elmondani és nem voltam rá felkészülve, hogy te, Horvai elvtárs, így fogadod. Lehet, hogy rossz formában mondtam, de az ügyek fontossága volt az, ami Gábor elvtárral és velem elmondatta mindezt. (Major elvtárs felé:) Nem szoktam az emberek, a pletyka uszályába kerülni. És arra kérem Horvai elvtársat, nézze meg, amit itt elmondottunk, vizsgálja meg ő is, hogy van e benne igazság.

Gáspár Margit: Most itt tulajdonképpen megint a kritika elfojtásáról van szó. Nem szabad ilyen kikötéseket tennünk: meg kell szoknunk, hogy itt mindent elmondhassunk. Élesen tiltakozom a legkisebb kísérlet ellen, amely a kritika elfojtására vezethet.

Gábor Miklós: Major elvtárs vitázott felszólalásom egy pár pontjával. Engem nem győzött meg Major elvtárs egy egész sor kérdésben. Elmondta, amit én mondtam, illetőleg, hogy ha én túlhajtanám, amit mondtam, mi lenne ebből, és ez helytelen lenne. Pl. bizonyos kérdésekben Erdei elvtárs engem is megkérdezett, Losonczy elvtárs nem. Nem arról van szó, hogy Losonczy elvtárs csak őt kérdezte meg. A Pártszervezettel való viszonyoddal nem értek egyet és még van egy pár kérdés, amit részben a folyóiratban, részben az Aktíván tisztázni fogunk. Ha elkezdünk a bírálat veszélyességéről beszélni, akkor az is egy bizonyos elfojtása a bírálatnak.

Horvai István (Szilágyi elvtársnő felé): Azt mondtad, hogy sokan csalódtak bennem, de te nem: neked segítettem. Azért mondtam, hogy mondd el név szerint, kik csalódtak és a saját tapasztalatoddal vedd össze az ő tapasztalatukat, mert úgy láttam a fentiekből, hogy nem volt egész határozott véleményed.

Szilágyi Bea: Én úgy hallottam, hogy fiatal rendezők mentek hozzád és nem segítettél és például amikor a Honvéd Színház ott játszott nálatok, úgy kezelted őket, mint egy mellékes ügyet. Szeretném még azt is elmondani, hogy bármilyen fogadtatás is érje az én bírálatomat, soha nem fogja ez bennem elfojtani a szót és ha nem is vagyok gyakorlott, mindig hozzá fogok szólni a kérdésekhez.

Ezzel az ülés véget ért.

Jelzet: MNL OL P 2143-11. tétel – 1951.

Géppel írt piszkozat, pecsét és aláírások nélkül.